
АЗАТЬЯН В.І.,

викладач,

Державна льотна академія

України,

м. Кіровоград

РОЛЬ ТА СКЛАДОВІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВНЗ

Стаття присвячена тому, яку роль виконує самостійна робота майбутніх авіаційних фахівців у процесі навчання у ВНЗ, розглядаються складові, напрямки та форми організації самостійної роботи, висувуються вимоги до розробки завдань самостійної роботи, а також дається класифікація цих завдань.

Ключові слова: самостійна робота, позааудиторна робота, пізнавальні завдання, уміння та навички.

Статья посвящена тому, какую роль выполняет самостоятельная работа будущих авиационных специалистов в процессе обучения в ВУЗах, рассматриваются составные, направления и формы организации самостоятельной работы, выносятся требования к разработке заданий самостоятельной работы, а также даётся классификация этих заданий.

Ключевые слова: самостоятельная работа, внеаудиторная работа, познавательные задания, умения и навыки.

The article is dedicated to the role of self-dependent work of the future aviation specialists in the process of studying in the higher institutions, components, trends and forms of self-dependent work forming are examined, there are the demands to elaboration of the tasks and also the classification of this tasks is given.

Key words: self-dependent work, extracurricular work, cognitive tasks, skills and habits.

Протягом століть йшов пошук досконалих методів навчання. Педагогами, психологами узагальнювався певний досвід, пропонувались нові ідеї в цій галузі.

Сучасним студентам ВНЗ дуже важко розібратися, правильно оцінити ряд подій виходячи з того потоку інформації (часом досить суперечливої), яка виплескується на нас з боку преси, радіо і телебачення. У зв'язку з цим

© Азатьян В.І., 2012

виникає необхідність вирішення ряду проблем. Однією з таких проблем, яка потребує негайного вирішення є проблема формування в процесі навчання активного, самостійного, творчого мислення студентів. Студентам потрібно допомогти позбутися шаблонного, стереотипного мислення та стандартних установок. Сучасна вища освіта повинна виховувати у студентів здатність до самостійної навчальної діяльності, самостійного здобуття знань.

Сучасні льотні інженерні завдання характеризуються невизначеністю, великою інформаційною насиченістю і місткістю, нелінійністю математичних моделей, наявністю кількох імовірних варіантів оптимального вирішення, у тому числі за допомогою різних комп'ютерних технологій, математичних моделей, сучасних тренувальних макетів і засобів тощо.

Але у будь-якому випадку провідним чинником залишається особистість фахівця, який визначається як *людський* чи *суб'єктивний чинник*. Наприклад, за даними Міжнародної організації цивільної авіації відсоток льотних аварій, подій і катастроф, які відбуваються в авіації з вини льотного складу, складає від 60 до 90. Основна причина трагічних подій в авіації – це, на думку фахівців, людський чинник. Отже, для забезпечення надійності професійної діяльності льотних фахівців необхідно у них формувати творче технічне мислення, науковий стиль з'ясування суті проблем і проблемних ситуацій, які виникають у діяльності, навчити критичному аналізу наявної інформації та проблемної ситуації, знаходити нестандартні рішення, проектувати позитивний результат і прогнозувати ймовірні наслідки, обґрунтовувати оптимальні способи їх розв'язання не тільки під час аудиторних занять, а також створювати всі необхідні умови для опрацювання інформації самостійно.

Успіх підготовки авіаційних фахівців залежить від багатьох факторів, одним з яких є самостійна робота

курсантів. В процесі навчання у ВНЗ, значна частина навчального матеріалу виноситься на самостійне опрацювання курсантами. Тому основним завданням викладача у вищій школі стає не репродуктивне викладання набору готових знань, а організація активної самостійної роботи курсантів. Нині зростає рівень інтелектуальних запитів курсантів і водночас з'являються нові технології навчання, з якими має бути обізнаний кожний майбутній фахівець.

У зв'язку з посиленням ролі самостійної роботи у навчально-пізнавальному процесі актуальною стала проблема раціональної організації самостійної роботи з урахуванням готовності до неї студентів. Вчені й педагоги-практики завжди приділяли багато уваги вивченню різних аспектів, пов'язаних із самостійною роботою. У наукових роботах В.К. Бурияка, О.В.Заїки, В.В. Луценко, В.А.Козакова [2,3,6,4] та інших, досліджувались сутність поняття самостійної роботи, принципи її організації, розглядалися різні класифікації, вивчалися методи, форми, засоби проведення самостійної роботи, розроблялись методики планування, організації та контролю самостійної роботи.

Аналіз педагогічної літератури засвідчує, що сьогодні вивчення організації самостійної роботи проводиться за різними напрямками:

- 1) планування і фізичні затрати часу на самостійну роботу;
- 2) упровадження таких організаційних форм і методів, які активізують самостійну роботу;
- 3) організація самостійної роботи залежно від індивідуальних особливостей тих, хто навчається.

В.Козаков [4] вважає самостійну роботу студентів специфічним видом діяльності навчання, головною метою якого є формування самостійності суб'єкта, а формування його вмінь, знань та навичок відбувається опосередковано через зміст та методи всіх видів навчальних занять. Мета само-

стійної роботи студентів полягає у розвитку "такої риси особистості, як самостійність, а саме здатність організовувати та реалізовувати свою діяльність без стороннього керівництва і допомоги".

Аналіз психолого-педагогічної літератури з організації навчальних завдань свідчить про неоднозначність підходів до визначення їх властивостей, призначення, застосування. На думку Н.В. Кузьміної, вузлом педагогічного процесу є пред'явлення завдань тим, хто навчається, спонукання їх до самостійного формулювання своїх навчальних завдань, до пошуку продуктивних способів їх розв'язання [5].

М.І. Махмутов підкреслює, що «розумова діяльність стимулюється задачами і завданнями, які необхідно чітко розрізняти. Пізнавальною є така задача, у процесі розв'язування якої учні приходять до нового знання або нового способу дії. Навчальне завдання – це будь-який вид доручення виконати якісь навчальні дії» [7].

Ядром самостійної роботи є пізнавальне і проблемне завдання, тому що саме наявність завдання обумовлює весь процес самостійної роботи. До цього слід додати, що завдання повинні вимушувати студента працювати з великим масивом інформації й інформаційних джерел. Саме при виконанні самостійної роботи студент має довести свою професійну зрілість і здатність працювати в інформаційному суспільстві. Одна із основних вимог до завдань – поступове нарощування їх складності від рівня, доступного тому, хто навчається на початку роботи, до потрібного рівня наприкінці. При будові такої системи завдань необхідно враховувати, що навчання носить розвиваючий характер. Дотримання цієї вимоги робить навчання більш ефективним, викликає інтерес у тих, хто навчається, сприяє виникненню стійкої мотивації до вивчення предмета.

У зв'язку з різним тлумаченням сутності завдань розробляються й різ-

ні підходи до їх класифікації.

С.Я. Батишев [1] поділив пізнавальні завдання на три групи:

- перша – запитання-завдання, які виконують функції закріплення знань (відтворення вивченого, первинна систематизація фактів, понять, формування навичок);
- друга – запитання-завдання, які сприяють оволодінню логічним мисленням і досвідом творчої діяльності (самостійна робота з проведення аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, формування висновків, оцінок; поглиблення системи знань: уточнення, конкретизація, систематизація);
- третя – запитання-завдання, які потребують застосування набутих знань (виконання самостійних робіт, оволодіння уміннями й навичками).

Незважаючи на значну кількість досліджень з авіаційної педагогіки (Р.М. Макаров, Л.М. Зеленська, В.В. Півень, В.Л. Асріян) проблема організації самостійної роботи майбутніх авіаційних фахівців у вищих навчальних закладах в умовах особистісно-орієнтованого навчання майже не розглядалась. Незважаючи на широкий і багатоплановий характер досліджень, присвячених організації самостійної роботи як учнів, так і студентів, багато питань цієї складної проблеми залишаються поки що не з'ясованими, не розроблені практичні рекомендації з організації самостійної роботи майбутніх авіаційних фахівців, у яких урахувалися б нові ціннісні орієнтації і підходи.

З аналізу всіх підходів до організації самостійної роботи студентів можна зробити висновок, що різноманітні тлумачення цього поняття мають одну спільну рису: усі вони вказують передусім на такі функції пізнавальних завдань, як навчальна (спрямована на формування у курсантів системи знань) і розвиваюча (яка забезпечує розвиток розумової діяльності). Можна виокремити і ряд вимог до розроб-

ки завдань організації цієї роботи, а саме:

- система дидактичних завдань повинна поєднувати різні їх види. При використанні їх слід застосовувати різноманітні прийоми в організації самостійної роботи курсантів;
- розробляючи дидактичні засоби, необхідно особливу увагу звертати на специфіку предметів, що вивчаються, окремих їх розділів і тем;
- завдання повинні мати професійну орієнтацію (відповідати вимогам освітньо-кваліфікаційних характеристик);
- завдання має носити цілісний характер (тобто не складатися з окремих розрізнених частин, а мати логічну послідовність і взаємозв'язок);
- завдання повинні бути доступними для вирішення їх курсантом;
- обсяги завдань повинні враховувати зайнятість курсантів одночасним їх виконанням з декількох навчальних дисциплін;
- технологія виконання завдань повинна формувати у курсантів практичні навички роботи з різноманітними інформаційними джерелами;
- у завданні повинен просліджуватись взаємозв'язок між темами та навчальними дисциплінами;
- систему завдань доцільно структурувати за ступенем їх ускладнення (збільшення обсягу, змісту, джерел знань, способів управління і контролю);
- завдання повинні бути різного ступеню складності.

Форми організації навчання поділяють на аудиторну та позааудиторну роботу. Зупинимось на позааудиторній самостійній роботі майбутніх авіаційних фахівців. Це можуть бути лекції, представлені на аудіо та відеокасетах, CD, електронні версії лекцій, розміщені на Інтернет-сайтах. Можуть також активно використовуватись навчальні комп'ютерні програми, у тому числі гіпертекстові, мультимедіа, інтелектуальні та ін., які дозволяють навчатися у двох режимах – інформа-

ційно-довідковому та контрольному-навчальному. Існують такі форми самостійної роботи, як індивідуальна науково-дослідницька робота (публікації, участь у конференціях, олімпіадах та інших конкурсах) та робота в навчально-методичних кабінетах, лабораторіях у позанавчальний час, робота в інформаційних мережах і опрацювання додаткової літератури (остання відбувається без керівництва викладача).

Один із методів організації самостійної роботи курсантів у позааудиторний час можна здійснювати за допомогою завдань комплексів, пов'язаних з основними розділами програми. Завдання, які видаються на навчальний рік, логічно взаємопов'язані. Так, кожний тематичний комплекс може складатися з 5-6 завдань, наприклад: скласти опорну схему або заповнити опорну таблицю; відповісти на питання самоперевірки; розв'язати ситуаційні задачі і вправи. До завдань додається список рекомендованої літератури.

Є ще одна форма організації самостійної роботи студентів – індивідуальні завдання, розраховані на поглиблену та розширену розробку теоретичних аспектів курсу. Такі завдання вміщують у себе різні задачі та практичні запитання, пов'язані з профілем майбутньої спеціальності. Позитивним у цьому є те, що в процесі засвоєння курсу курсанти вчать самостійно працювати з різними джерелами, що сприяє підвищенню рівня професійної підготовки та самостійного мислення.

На мою думку, для того щоб курсант міг успішно навчатися як в аудиторії, так і поза нею, необхідно, щоб він: 1) умів сам формулювати й утримувати свою мету до її реалізації; 2) навчався моделювати власну діяльність, тобто виділяти умови, важливі для реалізації своєї мети; 3) розвивав увагу, пам'ять та процеси мислення; 4) умів оцінювати кінцеві та проміжні результати своїх дій; 5) мав необхідні навички та вміння для навчальної діяльності; 6) мав високий рівень особистої

саморегуляції, високу самосвідомість, адекватну самооцінку, рефлексивність, організованість, самостійність, а також сформованість вольових якостей.

Отже, самостійна робота курсантів – це основна форма організації навчання, яка включає різноманітні види індивідуальної і колективної навчальної діяльності, яка здійснюється на аудиторних та позааудиторних заняттях з урахуванням індивідуальних

особливостей і пізнавальних можливостей курсантів під керівництвом викладача або без його безпосередньої участі. А метою самостійної роботи майбутніх авіаційних фахівців є не тільки формування у курсантів умінь самостійно поповнювати свої знання та вільно орієнтуватися у потоці наукової інформації, а й формування активності та самостійності як необхідної умови для подальшого самонавчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Батишев, С.Я. Реформа професійної школи. – М.: Вища школа, 1990. – 343с.
2. Буряк, В. Керування самостійною роботою студентів // Вища школа. – 2001. – № 4-5. С. 48-52.
3. Заїка О. Психологічні запитання організації самостійної роботи студентів у ВНЗ // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 5 – С. 13-32; № 6. – С. 21-32.
4. Козаков В. Самостійна робота студентів та її інформаційно-методичне забезпечення: Вища школа, 1990. – 248 с.
5. Кузьміна Н. Методи дослідження педагогічної діяльності. – Л.: Вид-во ЛГУ, 1990. – 214 с.
6. Луценко В.В. Організація самостійної роботи студентів в умовах особистісно-орієнтованого навчання: автореф. дис. канд. пед. наук.: (13.00.04 – теорія і методика професійної освіти) / Луценко Вікторія Вікторівна; Харк. держ. пед. унів. ім. Г.С. Сковороди. – Харків – 2002. 24 с.
7. Махмұтов, М.І. Проблемне навчання. Основні питання теорії. – М.: Педагогіка, 1990. – 368 с.